

Јелена Чановић*

Прегледни научни чланак
УДК: 347.91/.95
DOI: 10.46793/GP.1102.37C

ИНТЕРВЕНЦИЈСКО ДЕЈСТВО ПРАВНОСНАЖНЕ ПРЕСУДЕ^{1 2}

Рад примљен: 08. 12. 2020.
Рад исправљен: 15. 12. 2020.
Рад прихваћен за објављивање: 22. 12. 2020.

Предмет овог рада је процесноправни институт који је креирала теорија цивилне процедуре, а који је с обзиром на постојеће материјалноправне ситуације препознат у судској пракси и који је потом нормиран Законом о парничном поступку из 2011. године. Интервенцијско дејство правноснажне пресуде донете између оригинерних странака у претходној парници, представља посебно дејство у потоњој, новој парници између странке и трећег лица (умешача, али и трећег лица обавештеног о парници и именованог претходника). Као специфично дејство пресуде одликује се бројним карактеристикама, па су у раду анализирана питања које се тичу суштине, субјективних и објективних граница интервенцијског дејства, услова под којима оно наступа, као и услова за успех приговора којим се то дејство отклања.

Кључне речи: *умешач, интервенцијско дејство пресуде, субјективне и објективне границе, приговор несавесног вођења парнице.*

I УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Смисао законског уређења интервенције трећег лица у парници је да се том лицу омогући утицај на садржину пресуде која ће га, условно, у извесној мери и обавезивати.³ Специфично процесно дејство правноснажне пресуде, којом је окончана парница у којој је треће лице учествовало као умешач, може

* Асистент, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, jcanovic@jura.kg.ac.rs

¹ Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу «Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније».

² Тема је обрађивана у оквиру студијско-истраживачког рада на Докторским академским студијама Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, па је необјављени део рада преузет као полазна основа и надограђен резултатима даљег истраживања у овом раду.

³ Слично, Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *Грађанско процесно право*, Београд, 2015, 246.

да га обавезује само уколико му је (и у мери у којој му је)⁴ било омогућено мешање у складу са правом на правично суђење.⁵ У том смислу, *превентивна интервенција*, „она која претходи правноснажности пресуде у текућој парници“⁶, представља могућност трећег лица да спречи негативне ефекте које би пресуда, којом се решава спор између оригиналних странака, имала на њега. Начелно, умешачу се омогућава да у претходној парници предузима парничне радње којима се непосредно унапређује процесна позиција помогнуте странке, а посредно унапређује његова ванпроцесна позиција.⁷

У случају да помогнута странка успе у поступку, претпоставка је да је умешач очувао материјалноправни положај (правну ситуацију), односно стање својих права и обавеза у односу са помогнутом странком. Другим речима, умешач је заштитом својих субјективних права од повреде или угрожавања, односно избегавањем да постане носилац обавезе, на посредан начин заштитио свој правни интерес у претходно окончаном поступку. Међутим, у случају неуспеха помогнуте странке, услед посредног утицаја правноснажне пресуде на материјалноправни однос странке и умешача, може настати неко право помогнуте странке према умешачу, у корелацији са обавезом умешача према помогнутој странци. Разлика у врсти правног интереса за учешће умешача у претходној парници⁸ одређује врсту правне заштите која се у новој парници тражи. Да би даље заштитио, односно, остварио своја права, умешач из раније парнице је у позицији да, по правилу, у улози туженог учествује у новој парници. Као странка у својој парници, ранији умешач, сада начелно има широка процесна овлашћења којима странке у поступку располажу. Ипак, његова процесна овлашћења, а тиме и могућност за успех у спору, могу бити сужена услед интервенцијског дејства правноснажне пресуде којом је окончана парница у коју се умешао.

II СУШТИНА ИНТЕРВЕНЦИЈСКОГ ДЕЈСТВА

Интервенцијско дејство пресуде представља посебно дејство правноснажне пресуде, донете у претходно окончаној парници у којој је треће лице учествовало или му је било благовремено омогућено да учествује као обични умешач, сада у једној новој парници између раније помогнуте странке и

⁴ М. Дика, *Грађанско парнично право, Странке заступници и трећи у парничном поступку, IV. Књига*, Народне новине, Загреб, 2008, 282.

⁵ Г. Станковић, *Интервенцијско дејство правноснажне пресуде према умешачу*, у: *Савремене тенденције у развоју правних система држава у региону* (ур. Маријана Дукић-Мијатовић), Нови Сад, 2012, 311. Уп. са чл. 32, ст. 1 и чл. 36 Устава Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 98/2006).

⁶ Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 246.

⁷ М. Дика, *op.cit.*, 282.

⁸ О типологији правног интереса умешача видети у Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 241.

умешача у којој се расправља о њиховом спорном односу.⁹ У улози обичног умешача могу се, поред трећег лица које је на сопствену иницијативу пријавило мешање, наћи и треће лице које је након што је обавештено о парници у њу ступило као умешач, као и треће лице које је као именовани претходник позвано да ступи у парницу као странка, али је то лице тим поводом одлучило да ступи у парницу као умешач.¹⁰ Законом о парничном поступку¹¹ из 2011. године уређено је интервенцијско дејство пресуде и тако је, по угледу на решење предвиђено у немачком праву¹², попуњена дугогодишња правна празнина, која је решавана позивањем на ставове судске праксе и доктринарна тумачења¹³. Тиме су постављене законске основе института интервенцијског дејства према обичном умешачу, које се на одговарајући начин примењују и на трећа лица. Тако је Законом у члану 218, став 1 предвиђено: „У парници између странке и умешача који јој се придружио, умешач не може да оспорава чињенично стање, као и правне квалификације садржане у образложењу правноснажне пресуде (интервенцијско дејство пресуде).“.

Из анализе законског текста следи да интервенцијско дејство пресуде представља својеврсно одступање од општих правила о објективним и субјективним границама правноснажности, односно од правила да су правноснажношћу захваћене одлуке садржане у изреци пресуде и да пресуда дејствује својом правноснажношћу само у односу између парничних странака. Другим речима, интервенцијско дејство се не поклапа са материјалном

⁹ Уп. Г. Станковић, *op.cit.*, 311; Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 247.

¹⁰ Уп. Г. Станковић, *op.cit.*, 320-321.

¹¹ Закон о парничном поступку („Сл. Гласник РС“, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС и 55/2014); у даљем тексту: Закон, у даљим фуснотама: ЗПП.

¹² Вид. Члан 68 (*Wirkung der Nebenintervention*) немачког *Zivilprozessordnung*, (у даљем тексту: немачки ЗПО) који је дословно преузет у хрватском Закону о парничном поступку Новелом из 2003. године. Тако је у члану 208а, став 1 прописано: „Умјешач не може у односу на странку којој се придружио у претходном поступку тврдити да спор, онако како је тијеком тога поступка изложен суду, није правилно ријешен. Његов приговор истакнут у новој парници да је странка којој се придружио погрешно водила спор може се прихватити само уколико уколико је он с обзиром на стање спора у вријеме свога ступања у претходну парницу или изјавама и радњама те странке био спријечен подузети радње које би довеле до повољнијег исхода спора, односно ако такве радње, за чију могућност подузимања није знао, сама странка није подузела намјерно или из грубе непажње.“. У аустријском *Zivilprozessordnung* и даље постоји правна празнина у погледу интервенцијског дејства пресуде, при чему га судска пракса прихвата, а ставови доктрине показују различита опредељења. Вид. више у В. Schneider, *Zur notwendigen Einschränkung der Interventionswirkung*, *Österreichische Juristen-Zeitung*, 2017/76, 537; М. Trenker, *Interventionswirkung bei Streitverkündung und Nebenintervention*, *Österreichische Juristen-Zeitung*, 2015/18, 103.

¹³ Вид. В. Ракић-Водинелић, *Закон о парничном поступку Србије 2011*, Правни записи, 2/2011, 541.

правноснажношћу,¹⁴ оно је посебно дејство различито од дејства материјалне правноснажности¹⁵. У субјективном смислу, пресуда донесена између оригиналних странка има интервенцијско дејство на умешача у новој парници поводом спорног односа помогнуте странке и умешача. У објективном смислу, умешач је у новој парници везан утврђеним чињеничним стањем и правном квалификацијом из образложења пресуде, што даље имплицира да је лишен могућности да се позива на то да је у окончаној парници неправилно пресуђено, односно да је парница погрешно вођена. Уз то, и суд је везан правноснажном пресудом у оквиру њеног интервенцијског дејства.¹⁶ Ипак, правноснажна пресуда не делује апсолутно према умешачу у изложеном смислу.¹⁷ Интервенцијско дејство пресуде је релативно¹⁸ утолико што га умешач може под одређеним условима отклонити.

III ПРИГОВОР НЕСАВЕСНОГ ВОЂЕЊА ПАРНИЦЕ

Приговор несавесног вођења парнице представља инструмент за ограничење „интервенцијског ефекта правноснажности“¹⁹. Уколико је тај ефекат незаслужен, умешач своје интересе може заштитити и накнадно у новој парници - истицањем приговора „да је странка из раније парнице којој се придружио као умешач погрешно водила претходну парницу или да је суд пропустио да јој доставља позиве, поднеске или одлуке“.²⁰ Учешће умешача у претходној парници има за циљ, поред помагања странке (активно учешће), и контролу начина на који води спор (пасивно учешће).²¹ Другим речима, треће лице је мотивисано да се умеша у парницу не само да би посредно заштитило своје интересе, већ и да би било у позицији да прикупи процесни материјал којим би спречило евентуално интервенцијско дејство. Тако, ако превентивна интервенција није имала ефекта, условно се омогућује *интервенција a posteriori*. Реч је о приговору несавесног (рђавог) вођења парнице (*exertio male gesti processus*). Да би суд усвојио овај приговор неопходно је да странка која је била умешач докаже да: „1) у време ступања у претходну парницу није благовремено била обавештена о парници која је претходно вођена и тиме била

¹⁴ Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 249. Слично, Б. Живковић, *Интервенцијско дејство правноснажне пресуде и право на суд*, Правни информатор, 2/2014, 39.

¹⁵ А. Јакшић, *Грађанско процесно право*, Београд, 2012, 581.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ С. Трива, М. Дика, *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 2004, 455.

¹⁸ М. Дика, *op.cit.*, 285.

¹⁹ Б. Живковић, *op.cit.*, 40, фус. 14, према: С. Трива, *Рјечник Грађанског процесног права*, Загреб, 1968. Слично, Шепаровић, В., *Странке и судјеловање трећих особа у парници*, Наша законитост, Загреб, 1989, 9-10, 1039.

²⁰ Чл. 218, ст. 2 ЗПП-а.

²¹ Уп. Б. Познић, *Коментар закона о парничном поступку*, Београд, 2009, 522. Уп. Г. Станковић, *op.cit.*, 313.

спречена да предузима радње које би довеле до повољнијег исхода те парнице; 2) је странка из парнице којој се придружила као умешач, намерно или из грубе непажње, пропустила да предузима парничне радње које би довеле до повољнијег исхода претходне парнице, а за могућност њиховог предузимања ранији умешач није знао или није могао да зна; 3) је странка из претходне парнице својим парничним радњама спречавала да наступи дејство радњи њеног умешача.”²² Чини се да овако формулисани разлози остављају довољно простора умешачу за отклањање интервенцијског дејства пресуде у ситуацијама када је странка својом процесном активношћу (као и пропуштањем) погоршавала своју процесну ситуацију у парници и скривила губитак парнице. Уз то, потребно је да је умешач био делатан, односно да је благовремено предузимао парничне радње које је странка пропустила, у складу са својим ограниченим овлашћењима, јер у супротном у својој парници он губи право да се брани приговором.²³ На умешачу је терет доказивања да постоје околности које оправдавају спречавање интервенцијског дејства.²⁴ Успешно употребљен приговор умешача као странке у новој парници има за последицу да ће „суд да дозволи да странке поново расправљају о чињеничним и правним питањима о којима је расправљано у претходној парници“²⁵. Према изложеном, интервенцијско дејство је уже од дејства правноснажности утолико што је предвиђена могућност да се отклони приговором.²⁶

IV СУБЈЕКТИВНЕ ГРАНИЦЕ ИНТЕРВЕНЦИЈСКОГ ДЕЈСТВА

У домаћој²⁷ и упоредној литератури²⁸ поводом тумачења законских одредби о интервенцијском дејству²⁹ неподељен став је да претходно донета правноснажна пресуда између оригинерних странака, у субјективном смислу има интервенцијско дејство у новој парници између странке и умешача који јој

²² Чл. 218, ст. 3 ЗПП-а. Уп. чл. 68 ЗПО.

²³ Г. Станковић, *op.cit.*, 314-315.

²⁴ М. Дика, *op.cit.*, 285.

²⁵ Чл. 218, ст. 4 ЗПП-а. Из цитиране одредбе произилази да у објективном смислу, интервенцијско дејство, уколико се не отклони приговором, везује суд и странке у новој парници, а не само умешача. На овом месту бисмо истакли и очигледну неусклађеност ст. 1 и ст. 4 из чл. 218 ЗПП-а.

²⁶ Б. Познић, *op.cit.*, 521.

²⁷ Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 247; А. Јакшић, *op.cit.*, 582; Г. Станковић, *op.cit.*, 311.

²⁸ У хрватској литератури вид. М. Дика, С. Трива, *op.cit.*, 455. У немачкој литератури уп. Jauering/Hess, *Zivilprozessrecht*, 30. Auflage, München, 2011, 336; А. Baumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, *Zivilprozessordnung*, München, 67. Auflage, 2009, 228; Н. Ј. Musielak, *Zivilprozessordnung, Kommentar*, 4. Auflage, München, 2005, 269; R. Zöller, *Zivilprozessordnung*, 33. Auflage, 2020, 276.

²⁹ Чл. 218 ЗПП-а, чл. 208а хрватског ЗПП, чл. 68 немачког ЗПО.

се придружио. Међутим, анализом субјективних граница интервенцијског дејства отварају се нека питања која изискују додатна одређења.

Да би се одредиле субјективне границе интервенцијског дејства, прво је потребно је направити разлику између ситуација када се треће лице умешало у туђу парницу и када је његово мешање изостало његовом кривицом или одлуком суда. Најпре, као што је претходно напоменуто, из законског текста следи да се интервенцијско дејство односи на треће лице када се оно умешало у парницу на сопствену иницијативу или након што је обавештено о отпочетој парници. За настанак интервенцијског дејства није од значаја да ли су биле испуњене све претпоставке за мешање, већ је довољно да пријава умешача није била одбијена.³⁰ Супротно ставу немачких аутора³¹, у домаћој теорији изнет је став да умешач као тужени у новој парници може да истакне да у раној парници није имао парничну способност или да његов заступник није имао потребно овлашћење.³² Такође, Законом је регулисана ситуација када је странка треће лице посредством суда благовремено обавестила о отпочетој парници да би се тиме засновало извесно грађанскоправно дејство, а треће лице се није умешало у парницу, па се странка у новој парници може позвати на интервенцијско дејство пресуде.³³ Како је последња ситуација нешто сложенија, тако је потребно направити дистинкцију између случаја када треће лице није поднело предлог за мешање у парницу иако су услови за интервенцију били испуњени и случаја када је треће лице благовремено поднело предлог за мешање (изјаву о ступању) у парницу који је суд неоправдано одбио сматрајући да услови за интервенцију нису били испуњени.³⁴ У првој ситуацији, треће лице није стекло својство умешача својом вољом, без оправданог разлога,³⁵ иако му је обавештењем о парници релативно

³⁰ *Ibid.* Уп. Н. Ј. Musielak *op. cit.*, 269.

³¹ Н. Ј. Musielak (*op. cit.*, 269) истиче да обични (секундарни) умешач не може у својој парници са странком да се брани од интервенцијског дејства тврђом да му је недостајала способност за учешће у претходном поступку или да његов заступник није имао овлашћење за заступање. R. Zöller, *op. cit.*, 276, поред тога сматра да није релевантно ако је ступање умешача у парницу имало процедуралних недостатака, односно уколико нису били испуњени услови за ступање. Међутим, нема интервенцијског дејства ако је постојао недостатак услова за деловање у поступку.

³² Б. Познић, *op.cit.*, 521..

³³ Чл. 221, ст. 1 и 4 ЗПП-а.

³⁴ Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 247.

³⁵ Неспорно је у домаћој теорији да обавештење трећег лица има за циљ да треће лице сазна за парницу. С обзиром на то да природа материјалноправног односа странке и умешача указује на могућност интервенцијског дејства, постоји потреба да се треће лице о томе обавести, чиме се интервенцијско дејство обезбеђује у евентуалној будућој парници. Међутим, о смислу и осталим циљевима обавештења трећег лица о парници у домаћој теорији процесног права постоје супротни ставови. Тако, Б. Живковић (*op.cit.*, 40-41) сматра да је обавештење на посредан начин и позив за ступање у парницу трећем лицу. Обавештење упућено трећем лицу, као за ту прилику одговарајуће правно

наметнут процесни терет мешања³⁶, при чему су услови за интервенцију били испуњени, па га везује интервенцијско дејство пресуде, уз битно сужене могућности за истицање приговора којим би се оно отклонило.³⁷ У другој ситуацији, треће лице је изразило вољу да стекне својство умешача, али је суд погрешно оценио да услови за интервенцију нису испуњени, па се интервенцијско дејство може приговором отклонити уколико треће лице докаже да је предлог за интервенцију неосновано одбијен. Уколико је суд оценио да услови за интервенцију нису испуњени кривицом трећег лица, интервенцијско дејство га такође везује уз знатно сужене могућности за његово отклањање.³⁸

Такође, питање које захтева прецизно одређење је процесна легитимација умешача из претходне парнице, сада као странке у новој парници. Закон у члану којим је нормирано интервенцијско дејство пресуде, за ранијег умешача у новој парници користи појам „странка“, не одређујући изричито његову улогу као тужиоца или туженог. Језичким тумачењем законског текста чини се да се интервенцијско дејство односи на умешача (тј. против умешача) у улози туженог. У литератури је заузет став да се на интервенцијско дејство пресуде у своју корист може позвати само странка на чијој страни се треће лице умешало, а која се у новој парници, по правилу, налази у улози тужиоца.³⁹ Поред тога, Законом је одређено да само странка која је била умешач има, под одређеним условима, право да истакне против друге странке у новој парници приговор несавесног вођења претходне парнице и приговор због пропуштања достављања. Стога је додатни аргумент за став да је ранији умешач пасивно

средство за заснивање интервенцијског дејства, има процесни карактер који испуњава и намену позива за мешање. Такво тумачење би оправдало терет трећег лица да се умеша у покренуту парницу, ако оцени да је њен резултат повезан са његовим правним интересом, и понаша се савесно, да би избегло интервенцијско дејство са могућом негативном конотацијом. Он (*op.cit.*, 39) говори о „одбијању“ улоге умешача. Б. Познић, В. Ракић-Водинелић (*op.cit.*, 247) говоре о обавештењу и „позивању“ трећег да се у умеша у парницу. Супротно, Г. Станковић (*Обавештење трећег лица о парници и именоване претходника*, Правни информатор, 3/2013, 51) истиче да обавештење трећег лица „никако не представља позив трећем лицу да се умеша у текућу парницу“. Тако и Љ. Вагнер, *Обавештење трећег лица о парници*, Правни живот, 5-6/1957, 19.

³⁶ Процесноправно дејство обавештења трећег лица о парници, састоји се у интервенцијском дејству пресуде. „Странка која је посредством суда обавестила треће лице о парници, има право да се у накнадној парници у којој је обавештено лице странка, позива на интервенцијско дејство пресуде.“ (чл. 221, ст. 4 ЗПП-а). Међутим, оваква процесна импликација обавештења о парници може наступити само уколико је такво обавештење допуштено (благовремено и потпуно). Вид. чл. 221, ст. 1 ЗПП-а.

³⁷ Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 247.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Тако: Г. Станковић, *op.cit.*, 311; Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 247; А. Јакшић, *op.cit.*, 582; С. Трива, М. Дика, *op.cit.*, 455; З. Калџић, *Правни интерес умешача као претпоставка за мијешање у парницу*, Хрватска господарска ревија, 1-9/2001, 107.

процесно легитимисан у новој парници схватање о правној природи наведених процесноправних приговора као дефанзивних парничних радњи, односно оних којима се у парници користи странка у улози туженог.⁴⁰

Као допунско, у немачкој процесноправној теорији постављено је и питање да ли интервенцијско дејство изузетно може имати ефекат и у односу између умешача и противне странке, у ситуацији када је противна странка преко суда обавестила треће лице о парници, а треће лице је одлучило да се умеша у ту парницу, али не на њеној, већ на противној страни.⁴¹ Интервенцијско дејство пресуде је специфично јер има ефекат на однос између помогнуте странке и умешача. Већински став домаћих и немачких процесуалиста је да се интервенцијско дејство не претеже на однос између противне странке и умешача.⁴² Сходно суштини интервенцијског дејства, мишљење немачке теорије је да покушаје проширења субјективних граница интервенцијског дејства, па и у изложеној ситуацији, треба одбити.⁴³ Немачки процесуалисти најпре истичу могућност да се странке могу сагласити да отклоне интервенцијско дејство претходно донете пресуде у новој парници.⁴⁴ Овакав став следи из чињенице да је интервенцијско дејство претежно у интересу странке.⁴⁵ Такође, дозвољава се да странке (на које се иначе дејство односи) споразумом прошире ефекат интервенције и на треће стране, у складу са процесном диспозицијом.⁴⁶ У том контексту чини нам се да би имало смисла *pro et contra* анализирати могућност да се изузетно, интервенцијско дејство заснује између умешача и странке која ја га је обавестила о парници, иако се није умешао, на њеној, већ на супротној страни, уколико постоји накнадна сагласност свих учесника те парнице.

⁴⁰ Према типологији професора Познића (Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 241) правни интерес умешача за учешће у парници, у циљу успеха странке којој се придружио, могао би се признати и ако би у случају неуспеха помогнуте странке за њега настало извесно право на накнаду штете према тој странци. Према би правни интерес умешача у претходној парници био да избегне вођење нове парнице, услед неуспеха странке не чијој се страни умешао и погоршања његове материјалноправне позиције у односу са странком, он би био принуђен да свој правни интерес штити у новој парници у улози тужиоца. С обзиром на то да се теорија и пракса нису детаљније бавиле овом темом, изузетно је спорно питање могућности да умешач буде у улози тужиоца, и да у парници против помогнуте странке, сада у улози туженог, истакне приговор којим би се отклонило интервенцијско дејство пресуде којом је претходно окончана парница.

⁴¹ R. Zöller, *op.cit.*, 276

⁴² Тако, Јакшић, *op.cit.*, 582; Jauerling/Hess, *op. cit.*, 336; R. Zöller, *op.cit.*, 276; H. J. Musielak, *op.cit.*, 270.

⁴³ R. Zöller, *op.cit.*, 276. Уп. H. J. Musielak, *op.cit.*, 270.

⁴⁴ H. J. Musielak, *op.cit.*, 269.

⁴⁵ R. Zöller, *op.cit.*, 278.

⁴⁶ *Ibid.*, 278.

На крају излагања о субјективним границама, још једно питање захтева теоријску разраду. Наиме, неспорно је да се интервенцијско дејство у субјективном смислу односи првенствено на (против) умешача. Међутим, спорно је да ли се интервенцијско дејство односи даље и на претходно помогнуту странку у новој парници. Питање овлашћења умешача, као странке у новој парници, да се позива на интервенцијско дејство пресуде (у своју корист) своди се на питање проширивања субјективних граница интервенцијског дејства.⁴⁷ Домаћи процесуалисти сматрају како се на пресуду у своју корист, а на штету умешача може позвати само странка⁴⁸ уз аргумент да је интервенцијско дејство према законској формулацији субјективно неподељено⁴⁹. Постоји другачије мишљење у хрватској теорији, на основу кога се предлаже решење према коме би и умешач могао да се позове на интервенцијско дејство пресуде које би се односило на странку⁵⁰. Полазна основа за овакав став би била да је интервенцијско дејство објективно неподељено, па ни помогнута странка у новој парници не би могла да тврди другачије од онога што је о битним елементима спора утврђено и оцењено у пресуди. Поред тога, поставља се питање да ли би се угрозило право на правично суђење, уколико би се интервенцијско дејство апсолутно негирало у односу на другу странку. Додатни аргумент за образложени став везује се за чињеницу да је умешачу у претходној парници признат правни интерес и допуштено мешање, па се истиче да је сходно начелу једнакости у коришћењу процесних овлашћењима оправдано тај исти интерес признати у новој парници, а у контексту проширења субјективних граница интервенцијског дејства.⁵¹ У том правцу, разлози економичности поступка и повећања ефикасности суђења погодују предложеном решењу па се истиче да се, у мери у којој су у образложењу правноснажне пресуде утврђене чињенице и изнете правне оцене релевантне за нову парницу које би странци (умешачу) ишле у корист, умешачу може дати овлашћење да се позове на интервенцијско дејство пресуде.⁵² Свакако, изложеним екстензивним тумачењем поштрила би се процесна одговорност помогнуте странке. Према ставу немачке теорије, интервенцијско дејство јесте недељиво, тј. на њега се начелно може позвати само странка⁵³ и користити га против умешача без ограничења или никако, при чему се помогнута странка не може позивати на утврђења из пресуде који су за

⁴⁷ М. Дика, *op.cit.*, 285.

⁴⁸ Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 249.

⁴⁹ А. Јакшић, *op.cit.*, 582. Тако, Н. Ј. Musielak, *op.cit.*, 269, истиче да ефекат интервенције спречава само обичног (споредног) умешача да тврди да је у претходној парници нетачно (неправилно) пресуђено, док странка то може тврдити.

⁵⁰ М. Дика, *op.cit.*, 285.

⁵¹ Уп. *Ibid.*

⁵² Уп. *Ibid.*

⁵³ Уп. Jauering/Hess, *op.cit.*, 337.

њу повољни, а изоставити неповољне.⁵⁴ Проширење субјективних граница се може прихватити у контексту примене интервенцијског дејства на правне следбенике умешача и помогнуте странке.⁵⁵

V ОБЈЕКТИВНЕ ГРАНИЦЕ ИНТЕРВЕНЦИЈСКОГ ДЕЈСТВА

За разлику од немачког и хрватског закона којим је регулисан парнични поступак, а у којима је истоветно предвиђено да умешач „не може тврдити да спор, онако како је током тог поступка изложен суду, није правилно решен“⁵⁶, према нашем Закону о парничном поступку садржина интервенцијског дејства у објективном смислу прецизирана је одредбом да умешач „не може да оспорава утврђено чињенично стање, као и правне квалификације садржане у образложењу правноснажне пресуде“⁵⁷. Цитиране законске формулације, с обзиром на заједничку суштину и циљ института интервенцијског дејства у сва три поменута правна система, показују сличност па је пожељно упоредити теоријске ставове и тумачења ради свеобухватне анализе објективних граница интервенцијског дејства.

Најпре, у домаћој литератури је изнета критика употребе термина „правна квалификација“ у нашем Закону, уз коју стоји аргумент да поводом тог појма постоје различита теоријска становишта⁵⁸, па је као адекватнији предложен термин „правна оцена“⁵⁹. Поред тога, у хрватској литератури се коментарише језички смисао изложене одредбе, према коме је суштина интервенцијског дејства у објективном смислу одређена негативном, ограничавајућом формулацијом („умешач не може тврдити...“)⁶⁰, као и у нашој одредби („умешач не може да оспорава...“). Међутим, чини нам се да се инструментални карактер интервенцијског дејства суштински огледа у позитивном смислу као „везаност“⁶¹ за чињеничну подлогу и правну оцену суда приликом доношења пресуде. У том смислу, правноснажна пресуда донета у претходној парници представља чињеничну и правну основу за даље решавање спора између странака у новој парници, ограничено - у обиму у коме су њом решена питања од значаја за текући спор.⁶² У примени интервенцијског дејства полази се од обориве претпоставке о постојању чињеница на којима се заснива пресуда, постојању утврђених правних односа, као и о меродавности осталих одлука (нпр. о претходном питању које није истакнуто инцидентним захтевом

⁵⁴ Уп. Н. Ј. Musielak, *op.cit.*, 270; R. Zöller, *op.cit.*, 276.

⁵⁵ R. Zöller, *op.cit.*, 276.

⁵⁶ Уп. Чл. 208а, ст. 1 хрватског ЗПП и чл. 68 ЗРО.

⁵⁷ Чл. 218, ст. 1 ЗПП-а.

⁵⁸ Б. Познић, В. Ракић-Водинелић, *op.cit.*, 248.

⁵⁹ Термин „правна оцена“ користи и Б. Познић, *op.cit.*, 521.

⁶⁰ М. Дика, *op.cit.*, 283.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

за утврђење) садржаних у образложењу пресуде. Све ово важи за коначне пресуде. Уз њих, према немачким ауторима, подобне да произведу интервенцијско дејство су и међупресуда и делимична пресуда (ако садрже разлоге, релевантне чињеничне и правне оцене)⁶³, али не и одлуке суда о процесним захтевима донете у претходном поступку, јер се оне доносе независно за сваки парнични поступак и немају интервенцијско дејство.⁶⁴

Даљом упоредном анализом домаћих, хрватских и немачких теоријских ставова о објективним границама интервенцијског дејства пресуде, увиђа се да оне нису сасвим неспорне. Неспорно је да се интервенцијско дејство разликује од дејства материјалне правноснажности по неколико основа. Међутим, спорно је да ли је умешач везан искључиво чињеничним и правним оценама из образложења или у одређеном смислу, ограничено, и изреком пресуде. Према схватању професора Јакшића доследном законској формулацији „дејство материјалне правноснажности изреке пресуде се не проширује на умешача“⁶⁵. Другачије, професор Познић истиче како тужени не може оспорити тачност претходно донесене правноснажне пресуде, а та неоспоривост обухвата „не само субсумпциони закључак садржан у изреци, него и прејудицијалне одлуке, чињенична утврђења и правно схватање суда“.⁶⁶ Обзиром да последњи став не прати образложење, за разумевање је потребно консултовати упоредну теорију. Тако се у немачкој теорији законска формулација из ZPO тумачи да је интервенцијско дејство шире од дејства материјалне правноснажности⁶⁷ у смислу да се интервенцијски ефекат не ограничава само на предмет спора, већ укључује све релевантне чињеничне и правне оцене⁶⁸. Сходно томе, обавезујући интервенцијски ефекат коначне пресуде није ограничен на правну последицу изражену у њеној изреци, већ се протеже и на главне елементе одлуке, битне за правилно одлучивање.⁶⁹ Професор Дика такође тумачи законску формулацију из хрватског ЗПП тако да се везаност странке за решење спора тиче и садржаја саме изреке.⁷⁰ У прилог овом ставу он износи неколико аргумента. Најпре, истиче да изрека кондемпнаторне пресуде имплицитно садржи и утврђење постојања грађанскоправне обавезе која гласи на наложено испуњење (нпр. обавеза на чинидбу, накнаду штете). Таква одлука ће, како додаје, по правилу, бити меродавна основа за пресуђење између странака (помогнуте странке и умешача) у новој парници (нпр. када странка тражи

⁶³ Н. Ј. Musielak, *op.cit.*, 269; R. Zöller, *op.cit.*, 276.

⁶⁴ R. Zöller, *op.cit.*, 277

⁶⁵ А. Јакшић, *op.cit.*, 581.

⁶⁶ Б. Познић, *op.cit.*, 521.

⁶⁷ Jauerling/Hess (*op.cit.*, 337) истичу како је ефекат интервенције сличан правној снази, али иде даље јер не утиче само на саму одлуку, већ укључује и правне и чињеничне налазе на којима се одлука заснива.

⁶⁸ Уп. Н. Ј. Musielak, *op.cit.*, 269-270.

⁶⁹ Уп. R. Zöller, *op.cit.*, 277.

⁷⁰ М. Дика, *op.cit.*, 283.

регере од умешача за накнаду штете на коју је претходно обавезана). Поред тога, истиче да изрека конститутивне (којом се изриче престанак неког односа, нпр. поништава се), као и негативне деклараторне пресуде може прејудуцирати правну позицију странке (тужиоца) у новој парници против умешача (туженог), која га касније тужи за накнаду штете коју је због претходних одлука претрпела.⁷¹ Активна легитимација странке у новој парници, а поводом приказаних случајева, би зависила и од разлога пресуде (чињеничних и правних оцена), а могућност позивања на интервенцијско дејство би зависило од додатно предвиђених услова.

На крају, анализу објективних граница интервенцијског дејства потребно је заокружити додатним одређењем чињеничног супстрата који се преузима из правноснажне пресуде у основу нове пресуде. Из дикције нашег Закона следи да интервенцијско дејство пресуде у објективном смислу у новој парници поред странака, везује и суд.⁷² На такав став налазимо и упоредноправно у теорији⁷³, јер на интервенцијско дејство поступајући суд пази по службеној дужности⁷⁴, па сходно томе има обавезу да не дозволи странкама да расправљају о чињеничном и правном основу правноснажне пресуде у новој парници, осим уколико интервенцијско дејство не буде отклоњено. У том смислу је пракса да се чињенице (утврђене, неспорне и опште познате), условљавајући односи и правне оцене суда из правноснажне пресуде узимају у подлогу за нову одлуку, односно уносе се у садржај нове пресуде.⁷⁵ Када поступајући парнични суд утврђује чињенични и правни супстрат пресуде, он тумачи⁷⁶ поступно и начин решавања спора, односно закључке суда у претходном поступку. Међутим, када чињенично стање остане неразјашњено, јер парнични суд није у стању да са сигурношћу утврди чињеницу која је била предмет доказивања ни у позитивном ни у негативном смислу, тада се одлука доноси применом правила о терету доказивања (*non liquet*).⁷⁷ Према ставу теорије, таква пресуда није подобна да произведе интервенцијско дејство⁷⁸ јер се у потоњој парници не би могло прихватити да је доказано супротно оној чињеници која није доказана⁷⁹. Такође, обзиром да интервенцијско дејство обухвата само утврђења из пресуде која су значајна за саму одлуку, став

⁷¹ М. Дика *Ibid.* 283-284.

⁷² Чл. 218, ст. 4 ЗПП-а.

⁷³ М. Дика, 284. Н. Ј. Musielak, *op.cit.*, 269

⁷⁴ Н. Ј. Musielak, *op.cit.*, 269; Б. Познић, *op.cit.*, 521.,

⁷⁵ Уп. Б. Живковић, *op.cit.*, 41. и Г. Станковић, *op.cit.*, 317.

⁷⁶ А. Vaumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, *op.cit.*, 229.

⁷⁷ Р. Кеча, *О терету доказивања у парничном поступку*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 3, 2013, 79.

⁷⁸ А. Јакшић, *op.cit.*, 582; А. Vaumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, *op.cit.*, 228.

⁷⁹ Б. Бабовић, *Множина субјеката у парничном поступку са елементом иностраности*, докторска дисертација, Београд, 2019, 36. Према: А. Krüger, N. Rahlmeyer, *Die Streitverkündung im Zivilprozess*, Juristische Arbeitsblätter, 3/2014, 204.

теорије је да поступајући суд није обавезан да преузме помоћна ирелевантна разматрања претходно поступајућег суда који се не односе на чињенична и правна утврђења и разлоге доношења одлуке (*ober dictum*), нити да уважи недостајућа утврђења која је суд пропустио,⁸⁰ односно занемарио приликом одлучивања.

VI ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Интервенцијско дејство пресуде као законско решење уведено је Законом о парничном поступку из 2011. године. Пре тога, доктрина је конципирала и коментарисала овај процесноправни институт по угледу на решење немачког закона (*Zivilprozessordnung*). Судска пракса је посредним прихватањем немачког решења попуњавала постојећу правну празнину, конкретизовала интервенцијско дејство правноснажне пресуде и допустила могућност његовог отклањања истицањем приговора несавесног вођења спора. Међутим, ни законско регулисање интервенцијског дејства није разрешило све дилеме. У раду су, поред анализе суштине интервенцијског дејства и услова за његово наступање и отклањање приговором, разматрани проблеми одређења субјективних и објективних граница интервенцијског дејства. У њиховој анализи и разрешењу вредно је консултовати најпре немачку, а онда и хрватску (која је је усвојила немачки концепт) доктрину и праксу, с обзиром да је законска регулатива у сва три поменућа система у многоме слична. Поводом субјективних и објективних граница интервенцијског дејства у раду су истакнута питања око којих постоји сагласност, али и нека од значајних спорних питања око којих постоје различити ставови, па ће убудуће посебан допринос њиховом разрешењу имати судска пракса у примени нашег законског решења. Како различита тумачења и мишљења неспорно постоје, а у недостатку релевантне судске праксе, потребно је додатно време доктрини да подробније расправи дилеме повезане уз интервенцијско дејство, па и оне изнесене у овом раду и дође до јасних одређења. На основу њих би се коначно могли формулисати предлози на који начин би требало изменити или допунити постојеће одредбе Закона, са циљем неспорног одређења субјективних и објективних граница интервенцијског дејства.

⁸⁰ Уп. Н. Ј. Musielak, *op.cit.*, 270; А. Baumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, *op.cit.*, 229; R. Zöller, *op.cit.*, 277.

Jelena Čanović*

THE INTERVENING EFFECT OF A FINAL JUDGMENT

Summary

The subject of this paper is the procedural law institute created by the theory of civil procedure, which is, concerning the existing substantive legal situations, recognized in the practice of the courts, and finally regulated by the Law on Civil Procedure which came into force in 2011, as well. The intervening effect of a final judgment rendered between the original parties in the previous litigation has a special effect in the latter litigation - a new litigation between the party from the previous litigation and a third party (which can be an intervener, but also a third party informed about the litigation, as well as named predecessor). Thus, as a specific effect of the judgement, it has numerous characteristics, so the paper analyses issues concerning the essence, subjective and objective limits of the intervention effect, the conditions under which it occurs, as well as the conditions for the success of the objection which prevents that effect.

Key words: *intervener, intervention effect of judgment, subjective and objective limits, objection (exceptio male gesti processus).*

* Assistant, Faculty of Law, University of Kragujevac.